

La universitat pública, amb la ciutadania

- Levante de Castelló - 08/05/2017

LA UNIVERSITAT PÚBLICA, AMB LA CIUTADANIA

TRIBUNA
Consol Aguilar

Catedràtica del Departament d'Educació
de la Universitat Jaume I de Castelló

Diversos estudis demostren que ara l'educació no és un dret lligat a la formació de les persones, sinó una mercaderia més en una Universitat on la reflexió crítica ha de sobreviure front la creixent burocratització de la docència. Des de l'enfocament neoliberal que està envaint la universitat, com palesen **Torre-gó i López** (1999): «La universitat s'ha tornat productiva en excés. No es discuteixen en ella les afirmacions que proposen ajustar-se a les exigències d'una economia productiva; els criteris de productivitat, eficàcia, rendibilitat s'accepten com uns ideals naturals als quals hagués de tendir la institució universitària, es fomenta l'individualisme exasperant i la competitivitat, l'èmfasi en els resultats, el pragmatisme, com si foren processos sans i beneficiosos per a la societat». **Pep Aparicio** (2017) defensa pràctiques de llibertat i resistència des del compromís polític educatiu, des de processos de subjectivació imprescindibles en totes les pràctiques educatives de llibertat, pràctiques que possibiliten l'exercici de la ciutadania activa a les persones participants. En una universitat credencialista i gerencialista, que objectiva les persones i la vida, on no es valora acuradament la formació pedagògica del professorat, ni la innovació educativa del professorat s'entén com la transformació de les persones i dels contextos, també institucionals (**Gimeno Sacristán, 2012-Imbernon, 2012**); en una universitat com palesa **Escudero** (2012) convertida en un lloc modelat per una desmesura de processos i decisions complexes i conflictives, amb es-

tructures i procediments reglats que deixen de banda les qüestions de fons (el què, el perquè i el per a què), cal no deixar totes aquestes reflexions en l'oblit.

Tenim altres testimonis del que hauria de ser l'educació i la universitat, vull remarcar el compromís del professorat que va fundar el 1876 la Institución Libre de Enseñanza (ILE), separat de la Universitat per defensar la llibertat de càtedra i negar-se a ajustar els seus ensenyaments a qual-sevol dogma oficial en matèria religiosa, política o moral. Nombroses investigacions recuperen el seu projecte pedagògic, fonamental en el canvi educatiu a Espanya, perquè introdueix el gradualisme, la laïcitat, l'antidogmatisme i l'aprenentatge des del contacte amb la natura i els objectes de coneixement. Per fer-nos una idea del canvi impulsat per la Institución Libre de Enseñanza, el seu Butlletí va comptar amb la col·laboració de pedagogs imprescindibles com per exemple, **Maria Montessori** i **John Dewey**, i d'intel·lectuals de rellevància internacional, com per exemple **Bertrand Russell**, **Henri Bergson**, **Charles Darwin**, **Lleó Tolstoi**, **HG Wells**, **Santiago Ramón i Cajal**, **Miguel de Unamuno**, **Gabriela Mistral**, **Benito Pérez Galdós**, **Emilia Pardo Bazán**, **Azorín**, o **Ramón Pérez d'Ayala**, així com d'altres col·laboracions lligades amb la institució com els germans **Manuel i Antonio Machado**. A més es van posar en marxa instituts associats a la Institución Libre de Enseñanza dedicats a la investigació com l'Institut Nacional de Ciències Físic-Naturals i el Centre d'Estudis Històrics dirigit per **Ramón Menéndez Pidal**, i es van crear centres de contacte amb les elits europees d'avantguarda artística i científica en el marc de la Residència d'Estudiants i la Junta per a l'Ampliació d'Estudis. A la Residència d'Estudiants, per exemple, **Albert Einstein** va impartir una de les confe-

rències en el seu viatge a Espanya el 1923. Resultat de la preocupació per la innovació educativa cal esmentar l'Institut Escolar, les colònies escolars de vacances, la Universitat Internacional d'Estiu de Santander o les Missions pedagògiques.

Què hauria estat de tot això si els professors que es van negar a acatar la supressió de la llibertat de càtedra, hagueren acceptat el seu paper en una universitat dogmatitzada al servei del poder polític del moment?

La ILE va ser la base ideològica i conceptual de la reforma republicana educativa. Per cert, qui va dur endavant aquesta reforma educativa el 1931, que encara continua sent d'avantguarda, va ser un govern on el ministre d'Instrucció Pública, **Marcelino Domingo**, i el Director General de Primera Ensenyança, **Rodolfo Llopis**, eren mestres amb una sòlida formació educativa, és a dir sabien que tenien entre les mans quan prenen decisions sobre l'educació pública i, a més, la seua tasca estava lligada a un profund compromís social.

Un altre exemple de testimoni universitari és el recolzament al moviment estudiantil el 1965 dels professors **José Luis Aranguren**, **Agustín García Calvo**, **Enrique Tierno Galván** i **Santiago Montero Díaz** que van ser, per aquesta raó, sancionats i expulsats pel franquisme de la universitat espanyola. Van detenir els catedràtics i va haver un judici, la sentència els va excloure de per vida de l'exercici de la docència a la Universitat.

Aranguren quan torna a la universitat, després d'onze anys sense poder fer classe a Espanya, en una entrevista al periòdic *El País* exposava el 76: «La nostra actitud en la càtedra i en la vida pública venia sent molesta, perquè era crítica, dissident». En relació al despropòsit de la seua expulsió, també assenyalava Aranguren la renúncia

de **José María Valverde** a la seua càtedra d'Estètica a Barcelona, aquest professor li va dir, després d'haver presentat la seua renúncia irrevocable: «No hi ha estètica sense ètica». També **Antonio Tovar** va renunciar a la seua càtedra voluntàriament com a protesta contra l'expulsió. El professor Aranguren conclouia: «La democràcia és una cosa molt incòmoda, difícil, moralment àrdua. Exigeix sacrificis, participació en alguna cosa més que en l'estrena d'unes urnes, presència no remunerada ací i allà». Tierno Galván va impartir en febrer del 76 a la Complutense una conferència on va advocar per una Universitat democràtica remarcant que l'autoritat del professorat ha de sortir del seu exemple i no de la seua jerarquia acadèmica, defensant un pensament divergent i una universitat no classista amb un accés real a l'educació superior de totes les classes socials.

En una universitat d'una competència brutal com l'actual, no hauriem d'oblidar aquest testimoni del professorat que es va comprometre per una universitat democràtica, per mantenir la coherència entre les idees que defensava i les pràctiques acadèmiques que desenvolupava. Professorat que va defensar la llibertat de pensament, i va remarcar la necessitat d'una universitat humanista. La universitat neoliberal té altres alternatives, com deia el recordat professor **José Luis Sampedro** quan denunciava que la universitat s'havia venut al poder financer. El seu compromís, la seua responsabilitat, són el testimoni que mai hauriem d'oblidar en la situació universitària actual que sembla oblidar la nostra funció acadèmica i social. Com assenyalava **Francesc Imbernon** (2012): «La utopia educativa és patrimoni del professorat i de la llibertat de pensament docent. Sense utopia no tindríem ni el món ni les circumstàncies educatives que avui dia posseïm».